

JAPON KÜLTÜRÜNDE ENGELLİLİK

Süleyman TURAN*
Emine BATTAL**

Öz

Engellilik konusunda Japonya'daki düşünceleri etkileyen üç temel dinsel gelenekten -Budizm, Konfüçyanizm ve Şintoizm- söz edilebilir. Bu makalede kısaca Budizm ve Konfüçyanizm'in engellilik konusundaki yaklaşımı ve Japon kültürüne etkisine değinildikten sonra engellilik konusunda Şinto metinlerindeki algılamalara ve bunların pratik yansımalarına işaret edilmektedir. Bu metinlerden hareketle, bir bebeğin dünyaya engelli olarak gelişinin ebeveynlerinin günahının/kirliliğinin bir neticesi şeklinde yorumlandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Japon Kültürü, Şintoizm, Engellilik, Hiruko.



Disability in Japanese Culture

Abstract

It can be said that there are three main religious traditions –Buddhism, Confucianism and Shintoism- that affect the Japanese thoughts on disability. In this article, it is firstly mentioned to the approaches of Buddhism and Confucianism concerning disability and their influence on Japanese culture. After, it is referred to the perceptions in Shinto texts as to disability and their practical reflections. From this texts, it is understood that the birth of a baby as a disabled is interpreted as the result of his/her parent's guilt/impurity.

Key Words: Japanese Culture, Shintoism, Disability, Hiruko.

* Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Bilim Dalı, suleyman.turan@erdogan.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Bilim Dalı, emine.battal@erdogan.edu.tr

Giriş

Şintoizm, tarih öncesi çağlardan kalma animistik inanç şekillerinin Budist, Taoist ve Konfüçyüsçü unsurların da etkisiyle antikçağlarda şekillenmeye başlayan modern biçimidir. Bilindiği kadarıyla MS V. ve VI. yüzyıllarda komşularıyla ticaret yapmak üzere Batı'ya doğru açılan Japonya, Kore yönünden gelen çeşitli etkilere maruz kalmış ve bunun sonucunda Budizm ve Konfüçyanizm Japonya'ya girmiştir. Bunun üzerine Japonlar geleneksel inançlarını nitelemek amacıyla "Shinto" terimini kullanmaya başlamış; Japonya'da Budizm, Konfüçyanizm ve Şintoizm olmak üzere üç temel inanç sistemi tanımlanmıştır.¹ Dolayısıyla söz konusu durum dikkate alındığında Japonya'da engellilik konusundaki düşünceleri de etkileyen üç temel dinsel gelenekten söz edilebilir: Budizm, Konfüçyanizm ve Şintoizm. Bu makalede önce kısaca Budizm ve Konfüçyanizm'in engellilik konusundaki yaklaşımı ve Japon kültürüne etkisine değinilecek ardından engellilik konusunda Şinto metinlerindeki algılamalara ve bunların pratik yansımalarına işaret edilmeye çalışılacaktır.

10 | db

Engellilik Konusunda Japon Kültürüne Etkisi Açısından Budizm, Konfüçyanizm ve Şintoizm

Budizm, ortaya çıktığı Hindistan yarımadasındaki genel algıyı devam ettirmiştir. Şöyle ki Hinduizm'de engellilik, karma yasasıyla açıklanmış ve engelli bireyin, önceki yaşamının sonucunda bu hale geldiği kabul edilmiştir. Bir diğer ifadeyle engellilik, geçmiş yaşamda işlenen hataların bir sonucu olarak yorumlanmıştır. Din adamlarının otoritesi, çok tanrıcılık ve kast sistemi gibi algılamalara karşı çıkmakla birlikte karma yasasını devam ettiren Budizm'de de aynı algı bir şekilde sürdürülmüş ve engellilikler kötü karmaya dayandırılmıştır. Japonya'daki Budist mezhepleri de mevcut yaşamdaki fiziksel engellilikleri önceki bir yaşamdaki kötü karmanın sonucu olarak yorumlamışlardır. Genellikle "kader" ya da "karma" olarak tercüme edilen Budist *in-nen* terimi, mevcut olayların doğrudan ya da dolaylı olarak bireyin kendisinin ya da aile büyüklerinin doğru ya da yanlış eylemlerinin sonucu olduğu düşüncesini içerir. Bu doğrultuda yapılan açıklamalardan bazıları şunlardır: "Geçmiş bir ya-

¹ Karen Nakamura, *Deaf in Japan: Signing and the Politics of Identity*, Ithaca and London: Cornell University Press, 2006, ss. 31-32; Durmuş Arık, "Şintoizm", *Dinler Tarihi*, ed. Baki Adam, Ankara: Grafiker Yayınları, 2015, s. 466.

şamın karması bir kimsenin bu yaşamda dilsiz doğmasına sebep olacaktır”, “Lotus Sutra’yı ihlal edenler sağır ve dilsiz olacaktır”, “Lotus Sutra’yı ihlal eden adamın karısı dilsiz bir çocuk dünyaya getirecektir; şayet bir kadın Lotus Sutra’yı ihlal ederse onun çocuğu da aynı kaderi paylaşacaktır” “Hiç endişe etmiyorum. Çünkü ne benim ne de eşimin ailesinde anormal bir çocuk şimdiye kadar dünyaya gelmedi”.² Öte yandan Nakamura, engelliliklere yönelik bu negatif tutumun, Budizm’de merkezi yer tutan merhamet/sevgi felsefesiyle dengelendiğini;³ DePoy ve Gilson ise merhamet algısının engelli bireylerle ilgilenilmesi noktasında teşvik edici hatta zorlayıcı bir etki yarattığını belirtmektedir.⁴ Nitekim Nakamura’nın ifade ettiğine göre, VIII. yüzyıldan itibaren Japonya’nın farklı bölgelerinde hastalar, yaşlılar, yetimler muhtaçlar ve engelliler için tapınaklar içerisinde barınaklar (fuseya) inşa edilmiştir. Bu yapılar ise daha sonra hayata geçirilen tapınak okullarına (terakoya) örneklik teşkil etmiştir.⁵

Bilindiği üzere bir din olmasının yanı sıra ahlak sistemi olarak da tanımlanan Konfüçyanizm’de, hiyerarşik sosyal düzenin ve sosyal ilişkilerin devam ettirilmesine vurgu yapılmaktadır. Bu doğrultuda aile bağıllığı da önemli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Yetenekli olsun ya da olmasın her birey, fiziksel ya da zihinsel farklılığına bakılmaksızın ailenin önemli bir parçası olarak kabul edilmiştir. MS 701 yılında Japonya’da söz konusu Konfüçyanist inanca dayalı olarak imparatorun gücünü pekiştiren bir hukuk sistemi yürürlüğe konulmuş; bu sistemde bireyler çeşitli kademelere ve sosyal sınıflara ayrılmış, engelliler de daha geri planda bir yere konumlandırılmıştır. Bu doğrultuda konuya bedensel farklılık ve sorumluluklar açısından yaklaşıldığını ve en az çalışabilenlere daha az değer atfedildiğini söylemek mümkündür.⁶

² Masae Kato, “Cultural Notions of Disability in Japan: Their Influence on Prenatal Testing”, *Frameworks of Choice: Predictive and Genetic Testing in Asia*, ed. M. Sleeboom-Faulkner, Amsterdam: University of Amsterdam Press, 2010, s. 132; Nakamura, *Deaf in Japan*, ss. 33-34.

³ Nakamura, *Deaf in Japan*, s. 34.

⁴ Elizabeth DePoy & Stephen French Gilson, *Studying Disability: Multiple Theories and Responses*, California: Sage Publications, 2011, s. 15.

⁵ Nakamura, *Deaf in Japan*, s. 34.

⁶ Nakamura, *Deaf in Japan*, s. 35; DePoy & Gilson, *Studying Disability*, s. 15; Susan Baglieri & Arthur Shapiro, *Disability Studies and the Inclusive Classroom*, New York and London: Routledge, 2012, s. 61.

Stevens, Japonların fiziksel ya da zihinsel engellilik konusundaki tutumlarına etkisi açısından Konfüçyanizm'den ziyade Şintoizm ve Budizm'in etkisine dikkat çekmektedir.⁷

Japon yaratılış mitleri, engellilik konusunda modern dönem öncesinde Japonya'daki genel algıyı özetleyen bazı örnekler içermektedir. Bir örnek olarak İzanagi ve İzanami'nin hikayesine atıfta bulunmak istiyoruz. Japonlar nezdinde büyük öneme sahip iki kiptan biri olan *Kojiki*'de anlatıldığına göre, evrenin yaratılış sürecinde gök kamileri, İzanagi ve İzanami'ye yeryüzüne inmelerini ve burayı yaşanabilecek bir yer haline getirmelerini emrederler. Kendilerine verilen kutsal mızrakla yeryüzüne inen İzanagi ve İzanami, gökle yeri birbirine bağlayan köprünün üzerine çıkar ve balçık halindeki yeryüzünü kutsal mızrakla karıştırır. Mızrağı yukarı doğru çektiklerindeyse, mızraktan damlayan damlalardan Onogoro adası meydana gelir. Onogoro adasına inen İzanagi ve İzanami burada birbirini eş olarak kabul ederler. Evliliğin gerçekleşmesi için önce büyük bir saray inşa ederler. Sonra da, büyük kutsal sütunun etrafını dolaşarak ortada buluşmaya karar verirler. İzanagi sağdan, İzanami soldan olmak üzere sütunun etrafını dolaşırlar ve ortada buluşurlar. İzanagi ve İzanami birbirlerine çeşitli iltifatlarda bulunurlar. Ancak bu süreçte İzanami, İzanagi'den önce konuştuğu için İzanagi, İzanami'yi azarlar. Çiftin "Hiruko" adında bir türlü büyümeyen ve hastalıklı bir çocukları dünyaya gelir. Hiruko'yu kabul lenmeyen İzanagi ve İzanami, onu kamıştan yapılan bir salın üzerine koyarak denize bırakırlar. İzanagi ve İzanami'nin ikinci çocukları Ava adası olur. Ancak bu küçük ada da beklemedikleri gibi bir çocuk değildi. Bir türlü istedikleri gibi bir çocuğa sahip olamayan İzanagi ve İzanami, gök kamilerinin yanına çıkarak durumu anlatırlar. Gök kamileri bu duruma İzanami'nin İzanagi'den önce konuşmasının neden olduğunu söylerler. Gök kamileri, İzanagi ile İzanami'ye Onogoro adasına dönerek yeniden evlenmelerini emrederler. Bunun üzerine yeniden yeryüzüne dönen İzanagi ve İzanami, evlilik törenini tekrar eder. Ancak bu kez, önce İzanagi konuşur ve İzanami'ye iltifatlarda bulunur. İzanagi'den sonra, İzanami de eşini över

⁷ Carolyn S. Stevens, *Disability in Japan*, London and New York: Routledge, 2013, s. 24.

ve ona çeşitli iltifatlarda bulunur. Bu şekilde İzanagi ile İzanami yeniden evlenmiş olurlar.⁸

Aynı mitosa, *Kojiki*'nin devamı ve tamamlayıcısı niteliği taşıyan *Nihongi* (Nihon-Shoki)'de birkaç farklı şekilde atıfta bulunmaktadır. Bu anlatımlardan birine göre göğün üzerindeki köprüde duran İzanagi ve İzanami, (kamilerin) tavsiyesini tutar ve “aşağıda bir ülke bile yok mu” diye seslenirler. Kutsal/değerli mızrağı aşağı daldırırlar ve el yordamıyla bir okyanus bulurlar. Mızrağın ucundan damlayan su pıhtılaşır ve bir ada meydana gelir. Bu adaya Onogoro-jima adı verilir. Daha sonra bu iki tanrı bu adaya iner ve burada ikamet ederler. Bu doğrultuda evlenmeye ve ülkeleri meydana getirmeye karar verirler. Erkek tanrı soldan, dişi tanrı sağdan olmak üzere adanın sütunun etrafında dönerler ve bir araya geldiklerinde dişi tanrı önce konuşarak “Ne güzel! Ne sevimli bir gençle karşılaştım” der. Erkek tanrı hoşnutsuz bir şekilde “Ben bir erkeğim ve haklı olarak önce konuşmam gerekir. Nasıl bu durumun aksine bir kadın önce konuşabilir. Bu talihsizliktir. Haydi tekrar dönelim” diye karşılık verir. Bunun üzerine iki tanrı tekrar geri döner ve yeniden karşılaşır. Bu kez erkek tanrı önce konuşur ve “Ne güzel! Ne sevimli bir genç kızla karşılaştım” diye iltifatta bulunur ve böylece iki tanrı evlenmiş olurlar. Daha sonra Ahaji'den başlamak üzere adalar meydana getirilir.⁹

db | 13

Nihongi'deki bir başka anlatıma göre Onogoro adasına inen İzanagi ve İzanami sütunun etrafından dönmeye karar verir ve dişi tanrı soldan, erkek tanrı sağdan dönmek üzere vaatleşir. Kararlaştırıldığı gibi yaparak ayrı yollardan döner ve bir araya gelirler. Dişi tanrı önce konuşur ve “Ne güzel! Ne sevimli bir gençle karşılaştım” der. Bunun üzerine erkek tanrı “Ne güzel! Ne sevimli bir genç kızla karşılaştım” diye yanıt verir. Böylece karı koca olurlar. Onların ilk çocukları hastalıklı dünyaya gelir. Bu nedenle onu hemen kamıştan yapılan bir salın üzerine koyarak akıntıya bırakırlar. Bir sonraki çocukları Ahaji adasıydı. Bu da istedikleri gibi bir çocuk değildi. Bunun üzerine tekrar gökyüzüne geri döndüler ve tüm olup biteni anlattılar. Gök tanrıları bu duruma kadının önce konuşmasının ne-

⁸ Basil Hall Chamberlain (trans.), (1919), *The Kojiki*, <http://www.sacred-texts.com/shi/kj/index.htm>, IV. ve V. Bölüm; Okan Haluk Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Yolculuk*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2014, ss. 12-13.

⁹ W. G. Aston, *Nihongi: Volume I- Chronicles of Japan From Earliest Times to A.D. 697*, New York: Cosimo Classics, 2008, ss. 11-14.

den olduğunu, bu nedenle oraya tekrar geri dönmeleri talimatını verirler. Tekrar aşağı inen iki tanrı, böylece sütunun etrafında tekrar dönerler. Erkek tanrı soldan, dişi tanrı sağdan dönerek bir araya geldiklerinde erkek tanrı önce konuşur ve “Ne güzel! Ne sevimli bir genç kızla karşılaştım” der. Daha sonra dişi tanrı “Ne güzel! Ne sevimli bir gençle karşılaştım” diye karşılık verir. Daha sonra aynı yere yerleşirler ve sekiz çocuk dünyaya getirirler. Bunlar “Büyük Sekiz Ada Ülkesi” olarak bilinen ülkeyi meydana getirir.¹⁰

Bir diğer anlatım ise şu şekildedir:

Dişi tanrı önce konuştu ve “ne güzel! ne sevimli bir genç” dedi. Aniden erkek tanrının elini tuttu ve nihayet karı ve koca oldular. İlk çocukları Ahaji adası idi. Sonraki çocukları ise hastalıklı oldu. Daha sonra denizleri, nehirleri, dağları, ağaçların atası Ku-ku-no-chi’yi ve bitkilerin atası Kaya no hime’yi meydana getirdiler. Sonrasında İzanagi ve İzanami, “büyük sekiz adalı ülkeyi, dağları, nehirleri, bitkileri ve ağaçları meydana getirdik” diyerek birbirlerine “niçin kainatın efendisi olacak birisini meydana getirmedik” diye sorarlar. Bunun üzerine güneş tanrıçası Amaterasu’yu meydana getirirler. Bu çocuğun ışıltısı altı yaşam alanının hepsini aydınlatır. Bunun üzerine iki tanrı sevinerek şöyle der: “Çok sayıda çocuğumuz var. Ancak hiçbiri bu harikulade çocuğa eşdeğer olmadı”... Karar verip onu gökyüzüne gönderdiler. Daha sonra ay tanrısını meydana getirirler. Parlaklık açısından güneş tanrıçasına yakın olduğu için onu da gökyüzüne gönderirler. Bir sonraki çocukları sakat olur. Öyle ki çocuk üç yaşında iken bile ayakta dik duramaz. Bu yüzden onu ağaçtan bir sandala yerleştirip rüzgara bırakırlar.¹¹

Bu anlatımların dışında İzanagi ve İzanami’nin evliliği ve çocuklarının sırasına ilişkin Nihongi’de çeşitli nakiller karşımıza çıkmaktadır.¹² Söz konusu öykülerden anlaşıldığı üzere İzanagi ve İzanami’nin ilk çocukları Hiruko, doğuştan hipotoni dolayısıyla yardım almadan ayakta duramazken; ikinci çocukları ise, Shinoda’nın¹³ belirttiğine göre muhtemelen Down Sendromu nedeniyle zeka geriliğine sahip olarak dünyaya gelmiştir. Söz konusu hikaye-

¹⁰ Aston, *Nihongi*, ss. 15-16.

¹¹ Aston, *Nihongi*, ss. 18-19.

¹² Bkz. Aston, *Nihongi*, ss. 19-31.

¹³ Tatsuaki Shinoda, “The Handicapped as Depicted in the Art of Japan”, *Adapted Physical Activity*, eds.: Kyonosuke Yabe, Katsuhiko Kusano, Hideo Nakata, Tokyo: Springer Verlag, 1994, s. 53.

ler iki noktayı öne çıkarmaktadır: Birincisi, çocuğun dünyaya engelli olarak gelişi, annesi İzanami'nin yaptığı hataya bağlanmaktadır. İkincisi ise engelli olarak doğan çocuk, diğer birçok toplumda olduğu gibi, ailesi tarafından ölüme terkedilmektedir. Öte yandan Carolyn S. Stevens, hikayenin olumlu bir tarafına dikkat çeker. Stevens'in belirttiğine göre denize bırakılan Hiruko, hayatta kalır ve kültür tarihinin bir başka alanında, gün yüzüne çıkar.¹⁴ Avaji efsanesi olarak bilinen mitin kökenlerine dair bilgiler içeren XVII. yüzyıla ait bir metinde, uzun süredir kayıp olan tanrının bir gün Hyakudayu isimli bir balıkçıyla karşılaşmasından söz edilir. Law'ın naklettiğine göre büyümüş olan engelli çocuk ile balıkçı arasında şöyle bir olay cereyan eder:

Çok eskiden engelli olan çocuk benim. Şu ana dek bana ibadet edilecek hiçbir mekanın bulunmadığı dalgaların üzerinde yüzüyordum. Nishinomiya yakınlarında bir sahilde benim için bir ibadet mekanı inşa et... Hyakudayu tarafından engelli çocuğun onuruna inşa edilen ibadet mekanı Nishinomiya Daimyojin Ebisu Saburo olarak tanınmaya başladı... Tapınağın bakımıyla ilgilenen rahip öldükten sonra engelli çocuk kendisine hizmet edecek hiç kimse bulamadı; kararsız ve öfkeli bir şekilde büyüdü ve hem karada hem denizde çeşitli felaketlere sebep oldu. Hyakudayu, bu felaketleri öğrendi ve ölmüş rahibi taşıyan, yüzü olan bir kukla yaptı. Çocuk tanrı sadık hizmetkarının geri döndüğünü düşünerek mutlu oldu ve sorun yaratmaya son verdi.¹⁵

db | 15

Awaji efsanesi, görüldüğü üzere cezalandırma korkusuyla sonuçlanmaktadır ve bu algı, kamilerin mukaddes tutulması gerektiği, aksi halde korkunç dünyevi sonuçlar ortaya çıkabileceği şeklindeki geleneksel Japon inancını yansıtmaktadır.

Stevens, Hiruko'nun hikayesinde engellilikle ilgili tüm çağrışımların negatif olmadığına dikkat çekmektedir. Şöyle ki engelli çocuk Hiruko, ölüme terk edilmesine karşın hayatta kalmayı başarmış ve deniz tanrısı Ebisu olarak yeniden karşımıza çıkmıştır. Japon mitolojisinde Ebisu, yedi mutluluk tanrısından biri olarak kabul edilmekte ve ona hürmet gösterenlere iyi şans getirdiğine inanılmaktadır. Bu doğrultuda günümüzde Ebisu ismi "iyilik" ve "uzun yaşam"

¹⁴ Stevens, *Disability in Japan*, s. 24.

¹⁵ Jane Marie Law, "The Awaji Tradition", *Traditional Japanese Theatre: An Anthology of Plays*, ed. Karen Brazell New York: Columbia University Press, 1998, s. 394.

anlamına gelen karakterlerle yazılmakta ve neşeli ve mutlu bir tanrı olarak o, genellikle son derece masum ve çocuksu resmedilmektedir.¹⁶

Shinto metinleri bir bebeğin dünyaya engelli olarak gelişine anne babasının günahının/kirliliğinin sebep olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan hastalıklı çocuğun metaforik hikayesi ise meseleye ilginç bir boyut katmaktadır ki engelli doğan çocuk dışlanır, fakat bir tanrı olarak geri döner. DePoy ve Gilson'un dikkat çektiği üzere bu durum, bedensel farklılığın karmaşıklığını ortaya koymaktadır.¹⁷

Japon mitolojisindeki ana temalardan biri saflık ve kirlilik ile yaşam ve ölüm arasındaki düalist ilişkidir.¹⁸ Şintoizm'de saflık tasavvuru engelli insanların hor görülmesine de yol açmıştır. Bu doğrultuda Baglieri ve Shapiro, engelli insanların erken dönemlerden itibaren hin-nin kategorisine dahil edilerek dışlandıklarını belirtmektedir.¹⁹

16| db

Riyake olarak bilinen dini uygulamalarda, mevcut engelliliklere ya da gelecekte engelli olma ihtimaline dair bir takım korku ve endişelere rastlamak mümkündür. Riyake, hem fiziksel açıdan "fayda", hem de tanrı tarafından bireye bağışlanmış "lütuF" manasına gelen bir terimdir. Riyake, "olumsuz güçlerden korunarak uğursuzlukları/kötü şans engellemek suretiyle elde edilen faydalara – ya da doğrudan iyi şans elde etmek amacıyla tasarlanmış eylemler aracılığıyla ulaşılan faydalara" işaret etmektedir. Doğru ya da ahlaki eylemlerin dışında -iyi şans çekmek için gerçekleştirilen eylemlerden bazıları şunlardır: *kigan* (istenilen sonuçlara ulaşmak için tapınak ve mabetlerde 'dua etmek'), ibadet yerlerine katkıda bulunmak, sahibini kötü şanstın koruyan muska (o-mamori) satın almak. En fazla satışa sunulan muskalardan biri *anzan* muskasıdır. *Anzan*, 'rahat/huzurlu' ya da 'güven verme' şeklinde tercüme edilebilir, fakat bu tanıma 'sağlıklı bir çocuğun güvenliğini sağlama' ifadesi de eklenebilir. Pek çok mabet ve tapınak bu tılsım/muskalar sunmakla birlikte Kobe yakınlarında bulunan Takarazuka şehrinde-

¹⁶ Stevens, *Disability in Japan*, s. 25.

¹⁷ DePoy & Gilson, *Studying Disability*, s. 15.

¹⁸ Bkz. Michael Ashkenazi, *Handbook of Japanese Mythology*, California: ABC-Clio Inc, 2003, s. 65.

¹⁹ Baglieri & Shapiro, *Disability Studies and the Inclusive Classroom*, s. 60.

ki Nakayama-dera tapınağı *anzan* muskalarını özel ilgi alanı haline getirmiştir.²⁰

Japon feodal sistemi 1600-1868 yılları arasında zirve dönemini yaşamış, 1868'de yaşanan Meiji devrimi/yenilenmesi ile birlikte Japonya'nın modern bir millet oluşu yolunda önemli adımlar atılmıştır. Konumuzla bağlantılı olarak yeni yönetimin desteğiyle 1878 yılında Furukawa Tashiro tarafından Kyoto'da ilk sağır okulu açılmıştır. İki yıl sonra bu okulu Tokyo'da açılan sağır ve dilsizler okulu takip etmiş, ardından bu okullar Japonya geneline yayılmaya başlamıştır. Nakamura, 1930'lu yıllarda Kyoto'daki okulda yaklaşık 200 öğrencinin eğitim gördüğünü ifade etmektedir.²¹

XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya genelinde artan farkındalık kendisini Japonya'da da göstermektedir. Bu süreçte çeşitli merkezlerin tesis edildiğini ve bir takım adımların atıldığını görmekteyiz. İlk olarak İkinci Dünya Savaşı'nda engelli hale gelen askerleri tedavi ve rehabilite etmeye yönelik çeşitli gruplar tesis edilmiştir. Tokyo Olimpiyatlarının ardından gerçekleştirilen 1964 Paralimpik Oyunları, sonraki yıllarda Japonya'da engellilik konusundaki farkındalığın artmasına katkı sağlamıştır. 1970 yılında kurulan Aoi Shiba no Kai (Yeşil Çimen Derneği)'nin 'Japonya'da engellilik çalışmalarının doğuşunu' sağladığı düşünülmektedir. Daha sonra 1971'de "Ümit Bahçesi" anlamına gelen *Nozominosono* adlı bir enstitü açılmıştır. 1984 yılında *Japon Milli Rehabilitasyon Merkezi Araştırma Enstitüsü* (Research Institute of the Japanese National Center for Rehabilitation) kurulmuştur. 1980'lerde Bağımsız Yaşam Hareketi (Independent Living Movement), 1990'larda da Sağır Kültür Hareketi (Deaf Culture Movement) yaygın faaliyet göstermeye başlamıştır. 1986 yılında kurulan Japonya Uluslararası Engelliler Örgütü (Japan National Assembly of Disabled Peoples International), söz konusu oluşumların faaliyetlerini koordine etmek için çalışan kurumsal üyelerden oluşan şemsiye bir organizasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Gayri resmi grupların 1990'lardan itibaren yürüttüğü faaliyetler neticesinde 2003 yılında Japonya Engellilik Araştırmaları Topluluğu *Shogaigakkai* resmi olarak tesis edilmiştir.

²⁰ Stevens, *Disability in Japan*, s. 26.

²¹ Nakamura, *Deaf in Japan*, ss. 41-42. Ayrıca bkz. Misa Kayama, Wendy Haight, *Disability, Culture and Development: A Case Study of Japanese Children at School*, Oxford: Oxford University Press, 2014.

Tateiwa Shin gibi bazı isimler engellilik konusunda Japonya'daki araştırmalara öncülük etmiştir.²²

Bilindiği üzere Birleşmiş Milletler, 1981 yılını "Uluslararası Engelliler Yılı" ilan etmiş, 1995 yılında da *Engelli Hakları Beyanname-si*'ni yayınlamıştır. Japonya'da günümüzde engelliliğe ilişkin farkındalığı arttırmaya tahsis edilmiş iki gün bulunmaktadır: 1) "shogais-ha de" (engelliler günü, 3 Aralık); Birleşmiş Milletler tarafından "Uluslararası Engelliler Günü" olarak ilan edilen 3 Aralık'ta kutlanmaktadır. 2) shogaisha no hi (engelliler günü, 9 Aralık); Japonya Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı tarafından belirlenmiştir.²³

Sonuç

Tarih boyunca varlık gösteren kültürel ve dinsel geleneklerin hemen hepsinde engellilik konusunda çeşitli görüşlerin serdedildiği ve bu olguya ilişkin çeşitli tutumların geliştirdiği bir vakıdır. Bu bağlamda Japonya'daki yaklaşımlara ana hatlarıyla bir göz atıldığında, engellilik konusundaki düşüncelerin Budizm, Konfüçyanizm ve Şintoizm olmak üzere üç temel dinsel gelenekten etkilendiği anlaşılmaktadır. Bu etkilenme sonucunda engellilik daha ziyade bireyin anne babası tarafından işlenen günahlara yönelik bir ceza olarak telakki edilmiştir. Bu anlayış uygulamaya da yansiyarak engelli bireylerin daha geri planda bir yere konumlandırılmasını beraberinde getirmiş, hatta toplumsal ve dini yaşamdan dışlanmalarına dahi yol açabilmiştir. Böyle uygulamalar, hiç şüphesiz ki bireylerin engelli olmaya dair bir takım korku ve endişeler yaşamasına neden olmuştur. Öyle ki bireyler, olumsuz güçlerden korunarak uğursuzlukları engelleyebilmek ya da iyi şansını elde edebilmek için sahibinin güvenliğini sağlayan muskalar taşıma gibi eylemlere başvurmuştur. Bu bireysel algılamaların dışında, Japonya'da 1900'lü yıllarda başlayan ve tüm dünyada olduğu gibi XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artmaya başlayan bir farkındalık söz konusudur. Nitekim buna bağlı olarak gerek resmi makamlar gerekse sivil toplum kuruluşları tarafından engellilere yönelik önemli bir takım adımlar atılmıştır ve atılmaya da devam etmektedir.

²² Stevens, *Disability in Japan*, ss. 14-15, 39. Ayrıca geniş bilgi için bkz. Hirukawa Ryo-ko, "Disability and Gender", *Another Japan is Possible: New Social Movements and Global Citizenship Education*, ed. Jennifer Chan, Stanford: Stanford University Press, 2008.

²³ Stevens, *Disability in Japan*, s. 32.

Kaynakça

- Akbay, Okan Haluk, *Kojiki: Japon Mitolojisine Yolculuk*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2014.
- Arik, Durmuş, “Şintoizm”, *Dinler Tarihi*, ed. Baki Adam, Ankara: Grafiker Yayınları, 2015, ss. 466-479.
- Ashkenazi, Michael, *Handbook of Japanese Mythology*, California: ABC-Clio Inc, 2003.
- Aston, W. G., *Nihongi: Volume I- Chronicles of Japan From Earliest Times to A.D. 697*, New York: Cosimo Classics, 2008.
- Baglieri, Susan & Shapiro, Arthur, *Disability Studies and the Inclusive Classroom*, New York and London: Routledge, 2012.
- Chamberlain, Basil Hall (trans.), (1919), *The Kojiki*, <http://www.sacred-texts.com/shi/kj/index.htm>.
- DePoy, Elizabeth & Gilson, Stephen French, *Studying Disability: Multiple Theories and Responses*, California: Sage Publications, 2011.
- Kato, Masae, “Cultural Notions of Disability in Japan: Their Influence on Prenatal Testing”, *Frameworks of Choice: Predictive and Genetic Testing in Asia*, ed. M. Sleebloom-Faulkner, Amsterdam: University of Amsterdam Press, 2010, ss. 125-144.
- Kayama, Misa & Haight, Wendy, *Disability, Culture and Development: A Case Study of Japanese Children at School*, Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Law, Jane Marie, “The Awaji Tradition”, *Traditional Japanese Theatre: An Anthology of Plays*, ed. Karen Brazell New York: Columbia University Press, 1998, ss. 393-397.
- Nakamura, Karen, *Deaf in Japan: Signing and the Politics of Identity*, Ithaca and London: Cornell University Press, 2006.
- Ryoko, Hirukawa, “Disability and Gender”, *Another Japan is Possible: New Social Movements and Global Citizenship Education*, ed. Jennifer Chan, Stanford: Stanford University Press, 2008.
- Shinoda, Tatsuaki, “The Handicapped as Depicted in the Art of Japan”, *Adapted Physical Activity*, eds.: Kyonosuke Yabe, Katsuhiko Kusano, Hideo Nakata, Tokyo: Springer Verlag, 1994, ss. 53-55.
- Stevens, Carolyn S., *Disability in Japan*, London and New York: Routledge, 2013.

